

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

259

Wyzwania współczesnej polityki turystycznej Problemy polityki turystycznej

Redaktor naukowy

Andrzej Rapacz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Wiesław Alejziak, Małgorzata Bednarczyk, Stefan Bosiacki, Ewa Dziedzic,
Irena Jędrzejczyk, Magdalena Kachniewska, Włodzimierz Kurek,
Barbara Marciszewska, Beata Mayer, Agnieszka Niezgoda,
Aleksander Panasiuk, Józef Sala, Jan Sikora, Teresa Żabińska,
Aleksander Schwichtenberg, Hanna Zawistowska

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Łopusiewicz, Joanna Świrska-Korlub

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-222-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część 1. Możliwości i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce

---

Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik, Jarosław Cholewa: Turystyka aktywna w materiałach promocyjnych województw w Polsce.....	15
Katarzyna Górnik, Lila Pławińska, Kamila Gryglewicz: Możliwości i uwarunkowania uprawiania turystyki rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym..	24
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek: Analiza popytu na turystykę społeczną w Polsce na przykładzie projektu Europe Senior Tourism realizowanego w lubelskim biurze podróży.....	35
Jadwiga Berbeka: Udział w ruchu turystycznym a spójność społeczna w Polsce – wybrane zagadnienia	43
Sylwia Graja-Zwolińska, Aleksandra Spychała: Aktywność turystyczna wielkopolskich seniorów	54
Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk: Aktywność turystyczna singli 50+ w świetle cywilizacyjnych megatrendów	64
Maja Jedlińska: Wybrane aspekty turystyki osób niepełnosprawnych w powiecie jeleniogórskim.....	75
Magdalena Sidorczuk, Monika Krzeczyńska, Michalina Ścibisz: Rozwój geoturystyki w Polsce oraz możliwości jej adaptacji do turystyki społecznej.....	85
Elżbieta Grzelak-Kostulska, Beata Hołowiecka: Turystyka osób starszych w Polsce – uwarunkowania społeczno-demograficzne.....	95
Hanna Zawistowska: Możliwości i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce	109
Piotr Gryszel: Wybrane aspekty rozwoju turystyki społecznej w Republice Czeskiej.....	123
Piotr Zawadzki: Przygotowanie gospodarstw agroturystycznych do obsługi osób niepełnosprawnych na przykładzie wybranych obiektów w powiecie jeleniogórskim	133
Daria Elżbieta Jaremen: Turystyka społeczna – studium przypadku Wielkiej Brytanii	142
Marlena Prochorowicz: Turystyka społeczna jako forma aktywności osób niepełnosprawnych	157
Andrzej Stasiak, Bogdan Włodarczyk: Turystyka społeczna – istota, determinanty, możliwości i kierunki rozwoju.....	167

Piotr Gryszel, Daria Jaremen, Andrzej Rapacz: Turystyka społeczna – aktywność turystyczna wybranych grup docelowych w świetle badań ankietowych.....	178
---	-----

Część 2. Obszar niepewności w turystyce a polityka turystyczna

---

Elżbieta Szymańska: Polityka turystyczna a innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych.....	193
Magdalena Kachniewska: Współpraca hoteli z władzami lokalnymi jako czynnik redukcji ryzyka specyficznego.....	203
Ewa Dziejcz: Pozycja konkurencyjna Polski na rynku turystycznym w obliczu sytuacji kryzysowych.....	213
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Funkcjonowanie przedsiębiorstw turystycznych w warunkach niepewności i ryzyka.....	224
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Ocena realizacji strategii rozwoju turystyki w regionie leszczyńskim.....	237
Halina Kiryluk: Zrównoważony rozwój turystyki wyzwaniem współczesnej polityki turystycznej.....	247
Agnieszka Niezgoda: Uwarunkowania wdrażania koncepcji rozwoju zrównoważonego na obszarach recepcji turystycznej.....	264
Adam Edward Szczepanowski: Czynniki rozwoju turystyki w regionie Polski Wschodniej.....	274
Aleksander Panasiuk: Polityka turystyczna w oddziaływaniu na branżę turystyczną.....	285
Paweł Stelmach: Redukcja niepewności w polityce turystycznej.....	296
Tomasz Studzieniecki: Polityka turystyczna państwa w aspekcie priorytetów strategicznych Unii Europejskiej.....	307
Barbara Marciszewska: Obszary niepewności, polityka turystyczna i zrównoważony rozwój turystyki.....	316
Bogusław Stankiewicz, Mateusz Korkuć: Czynniki niepewności w turystyce i ich wpływ na wyniki ekonomiczne przedsiębiorstwa uzdrowiskowego Skarbu Państwa.....	326

Summaries

Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik, Jarosław Cholewa: Active sport tourism in Polish voivodeships' promotion materials.....	23
Katarzyna Górnik, Lila Pławińska, Kamila Gryglewicz: Possibilities and conditions of tourism in families with a disabled child.....	34

Andrzej Tucki, Ewa Skowronek: Analysis of social tourism market in Poland on the example of Europe Senior Tourism programme carried out in Lublin travel agency	42
Jadwiga Berbeka: Tourism participation and social cohesion in Poland – selected aspects	53
Sylvia Graja-Zwolińska, Aleksandra Spychała: Tourism activity of older people from Wielkopolska region.....	63
Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk: Tourist activity of singles 50+ on the basis of civilizational megatrends.....	74
Maja Jedlińska: Selected aspects of the tourism of the disabled in Jelenia Góra district	84
Magdalena Sidorczuk, Monika Krzeczyńska, Michalina Ścibisz: Geotourism development in Poland and possibilities for its adaptation to social tourism.....	94
Elżbieta Grzelak-Kostulska, Beata Hołowiecka: Senior tourism in Poland – socio-demographic conditions.....	108
Hanna Zawistowska: Possibilities and directions of development of social tourism in Poland.....	122
Piotr Gryszel: Selected aspects of social tourism development in the Czech Republic.....	132
Piotr Zawadzki: Preparing agritourism farms for the disabled tourists based on the example of selected objects in Jelenia Góra district.....	141
Daria Elżbieta Jaremen: Social tourism – case study of Great Britain.....	156
Marlena Prochorowicz: Social tourism as the form of activity of disabled persons	166
Andrzej Stasiak, Bogdan Włodarczyk: Social tourism – its essence, determining factors, perspectives and directions in development.....	177
Piotr Gryszel, Daria Jaremen, Andrzej Rapacz: Social tourism – tourist activity of selected target groups reflected in surveys.....	189
Elżbieta Szymańska: Tourism policy and innovativeness of tourism enterprises.....	202
Magdalena Kachniewska: Cooperation of hotels with local authorities as the determinant of unsystemic risk reduction.....	212
Ewa Dziejic: Competitive position of Poland in tourism market against challenges of crisis situations	223
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Tourism enterprises' functioning in the conditions of risk and uncertainty	236
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Assessment of the implementation of tourism development strategy in Leszno Region.....	246
Halina Kiryluk: Sustainable tourism development as a challenge for the modern tourism policy.....	263

Agnieszka Niezgoda: Determinants of implementing sustainable development in tourism destination	273
Adam Edward Szczepanowski: Factors of development of tourism in the region of Eastern Poland.....	284
Aleksander Panasiuk: The influence of tourism policy on tourist sector activity	295
Paweł Stelmach: Uncertainty reduction in tourism policy	306
Tomasz Studzieniecki: State tourism policy in the context of the strategic priorities of the European Union	315
Barbara Marciszewska: Uncertainty areas, tourism policy and sustainable tourism development	325
Bogusław Stankiewicz, Mateusz Korkuć: Factors of uncertainty in tourism and their impact on the economic performance in public sector spa companies	334

Katarzyna Górnik, Lila Pławińska, Kamila Gryglewicz

Uniwersytet Szczeciński

MOŻLIWOŚCI I UWARUNKOWANIA UPRAWIANIA TURYSTYKI RODZIN Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM

Streszczenie: Potrzeba uprawiania turystyki dotyczy także osób niepełnosprawnych. Możliwości i uwarunkowania uprawiania turystyki przez rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym były przedmiotem prezentowanych badań. Próbę badawczą stanowiło 122 rodziców dzieci o różnym stopniu niepełnosprawności (82 kobiety i 40 mężczyzn) zamieszkałych w Słupsku. Sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety służył zebraniu informacji na temat celu, częstotliwości i warunków wyjazdów turystycznych. Badani rodzice w zdecydowanej większości deklarują indywidualną organizację podróży, najczęściej samochodem. Aktywny wypoczynek preferują rodziny dzieci niesłyszących i niepełnosprawnych umysłowo, natomiast biernie wypoczywają dzieci z dysfunkcjami ruchu i niepełnosprawnością sprzężoną. Ze względu na brak przystosowania infrastruktury i brak tolerancji społecznej rodzice najczęściej preferują wypoczynek w kwaterach prywatnych.

Słowa kluczowe: dzieci niepełnosprawne, turystyka.

1. Wstęp

Każdy człowiek w ciągu swojego życia odczuwa potrzebę uprawiania turystyki i rekreacji. Turystykę można uprawiać w każdych warunkach terenowych, w każdym okresie życia, a także wówczas, gdy jest się osobą niepełnosprawną. Powszechność oraz dostępność turystyki powinna dotyczyć również osób z różnymi dysfunkcjami. Niestety w tym zakresie ich potrzeby były przez bardzo długi czas bagatelizowane. Obecnie wzrosła świadomość zapotrzebowania na usługi turystyczne osób niepełnosprawnych, co więcej – utworzył się nowy wyspecjalizowany rynek usług turystycznych zarówno zorganizowanych, jak i indywidualnych.

Aktywność turystyczna osób niepełnosprawnych jest obecnie istotnym tematem badań zarówno krajowych, jak i zagranicznych¹. Celem jest określenie potrzeb, ba-

---

¹ J.B. Mactavish, K.J. MacKay, Y. Iwasaki, D. Betteridge, *Family caregivers of individuals with intellectual disability: Perspectives on life quality and the role of vacations*, „Journal of Leisure Research” 2007, vol. 39, no. 1, s. 127-155; M. Preisler, *Turystyka osób niepełnosprawnych*, [w:] R. Miel-

rier oraz uwarunkowań uprawiania turystyki, zwłaszcza w kontekście poszczególnych rodzajów niepełnosprawności. Większość opracowań traktuje te zagadnienia bardzo pobieżnie. Szczegółowe badania tego segmentu rynku turystycznego mogą zwiększyć szanse uczestnictwa osób niepełnosprawnych w imprezach turystycznych, a tym samym przyczynić się do ich rehabilitacji i szerszego uczestnictwa w życiu społecznym².

Przedstawiona praca dotyczy problemu rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym. Według socjologicznego podejścia rodzinę można rozpatrywać w kategoriach grupy, instytucji społecznej lub środowiska wychowawczego. Rozumiana jako grupa społeczna, stanowi zbiorowość krewnych charakteryzujących się poczuciem swojej odrębności i własnych celów życiowych. Jako jednostka wychowawcza ma za zadanie wprowadzić swoich członków, w szczególności dotyczy to dzieci i młodzieży, do życia w społeczeństwie³.

Rodzina wychowująca dziecko z niepełnosprawnością wypełnia takie same funkcje, jak rodziny, w których dorastają dzieci rozwijające się normalnie. Różnica związana jest z warunkami oraz intensyfikacją poszczególnych oddziaływań między rodzicami a dzieckiem. Niepełnosprawność dziecka rzutuje na warunki życia całej rodziny. Dotyczy to zarówno kwestii finansowych, jak i przede wszystkim warunków psychicznych i społecznych. Konsekwencje niepełnosprawności dziecka często mają charakter negatywny, zniekształcają relacje i funkcje wszystkich członków rodziny w następstwie obciążenia zabiegami pielęgnacyjnymi, rehabilitacyjnymi i procesem wychowania⁴.

Niepełnosprawność jest pojęciem złożonym, wynikającym z różnic w utrudnieniach, ograniczeniu lub niemożności funkcjonowania jednostki w społeczeństwie⁵. W związku z tym potrzeby dzieci niepełnosprawnych w zależności od stopnia i rodzaju niepełnosprawności zasadniczo różnią się od potrzeb innych dzieci. Niepełnosprawność to jedna z przyczyn wykluczenia społecznego, stąd osoba niepełnosprawna wyjeżdżając, czuje się w nowym miejscu podwójnie obco. Poczucie inności jest tym bardziej odczuwalne przez chore dziecko. Priorytetowe może się okazać nawiązanie przyjaznych relacji między osobami na nowym miejscu a rodziną podróżującą z dzieckiem niepełnosprawnym. Rodzina taka nie powinna w żadnym wypadku

---

carek (red.), *Rekreacyjne i zdrowotne aspekty turystycznej aktywności człowieka*, Studia Periegetica, Zeszyty Naukowe WWSTZ w Poznaniu nr 6, WWSTZ, Poznań 2011, s. 27-36; H. Rumetshofer, W. Wöß, *Tourism information systems promoting barrier-free tourism for people with disabilities*, „Lecture Notes in Computer Science” 2004, vol. 3118, s. 627.

² A. Lechowska, *Łączył nas wspólny rytm*, „Bardziej Kochani” 2007, nr 2 (42), s. 30-31.

³ M. Majorczyk, *Współczesna rodzina jako środowisko wychowawcze (socjalizacyjno-enkulturacyjne)*, Scripta Comeniana Lesnensia nr 8, PWSZ im. J.A. Komeńskiego w Lesznie, Leszno 2010, s. 23-40.

⁴ M. Fatyga, *Wpływ zmian polityczno-gospodarczych w Polsce na funkcjonowanie rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne*, [w:] M.E. Ruszel (red.), *Rodzina. Wartości. Przemiany*, Fundacja Uniwersytecka w Stalowej Woli, Stalowa Wola–Rzeszów 2010, s. 177-185.

⁵ Ustawa z dnia 26 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osoby niepełnosprawnej, DzU 1997, nr 123, poz. 776 z późn. zm.

wzbudzać sensacji, niechęci czy litości ze strony miejscowych. Podstawowym elementem decydującym o wyborze oferty jest rzetelna informacja oraz świadomość, iż pośród kadry lub organizatorów znajduje się osoba zapoznana z problemem niepełnosprawności.

2. Cel pracy

Praca ma na celu ukazanie możliwości uprawiania turystyki przez rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym w zależności od rodzaju ich upośledzenia. Ze względu na wytyczne redakcyjne w przedstawionej publikacji zamieszczono tylko część uzyskanych podczas badań wyników, a realizację tak sformułowanego celu pracy sprowadzono do próby odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy rodzaj niepełnosprawności dziecka wpływa na możliwość uprawiania turystyki?

2. Czy rodzaj niepełnosprawności dziecka determinuje częstotliwość i rodzaj wyjazdów turystycznych?

3. Próba badawcza

Badania przeprowadzono w Słupsku pod koniec 2010 r. Sondaż diagnostyczny z użyciem kwestionariusza ankiety przeprowadzono wśród 122 rodziców dzieci o różnym stopniu niepełnosprawności. Informacje zebrano w Przedszkolu Miejskim Integracyjnym nr 8 oraz Centrum Rehabilitacji prowadzonym przez Fundację „Nadzieja”. W tabeli 1 przedstawiono dane dotyczące rodzaju niepełnosprawności dzieci oraz liczbę rodziców biorących udział w badaniu.

Wśród badanych osób znalazły się 82 kobiety i 40 mężczyźni. Przewaga kobiet wynika z częstszego sprawowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi przez matki. Tabela 2 przedstawia strukturę badanych z uwzględnieniem wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania i dochodu na jednego członka rodziny.

Tabela 1. Struktura badanych w zależności od rodzaju niepełnosprawności dziecka

Wyszczególnienie	Liczba rodziców	Kobiety		Mężczyźni	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Dziecko niepełnosprawne ruchowo	27	14	11,5	13	10,7
Dziecko upośledzone umysłowo	32	24	19,7	8	6,6
Dziecko niesłyszące	10	8	6,6	2	1,6
Dziecko niewidome lub niedowidzące	27	18	14,8	9	7,4
Dziecko ze sprzężonymi wadami	26	18	14,8	8	6,6
Ogółem	122	82	67,4	40	32,9

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Struktura badanych w zależności od wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania i dochodu

Wiek rodziców dziecka niepełnosprawnego													
20-25 lat		26-30 lat		31-35 lat		36-40 lat		41-45 lat		46-50 lat		od 50 lat	
<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
4	3,3	45	36,9	34	27,9	19	15,6	9	7,4	7	5,7	4	3,3
Wykształcenie rodziców													
wyższe		średnie		zawodowe		podstawowe							
<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
65	53,3	47	38,5	10	8,2	0	0,0						
Miejsce zamieszkania													
Wieś		Miasto/liczba mieszkańców											
		do 50 tys.		50-100 tys.		powyżej 100 tys.							
<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
8	6,6	6	4,9	106	86,9	2	1,6						
Dochód na jednego członka rodziny													
mniej niż 300 zł		300-600 zł		600-900 zł		900-1300 zł		więcej niż 1300 zł					
<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
1	0,8	24	19,7	51	41,8	30	24,6	16	13,1				

Źródło: badania własne.

4. Wyniki

Przedstawione wyniki omówiono zgodnie z zagadnieniami poruszonymi w ankiecie: preferowany transport, cel i częstotliwość wyjazdów, wybierane obiekty noclegowe oraz aktywność podczas wyjazdów. Rodziców dzieci niepełnosprawnych zapytano ponadto o uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych. Istotne było także uzyskanie informacji na temat przeszkód, jakie napotykają rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym podczas wyjazdów.

Tabela 3 przedstawia dane dotyczące preferowanego środka transportu, celu oraz częstotliwości podróży rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym. Wyniki sklasyfikowano z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności.

Dane w tab. 3 wskazują, iż respondenci zdecydowanie najczęściej wybierają samochód, a następnie kolej jako środek transportu w podróży. Rodzice dzieci niepełnosprawnych ruchowo zupełnie nie korzystają z autobusów i samolotu, wybierając przede wszystkim wyjazdy w obrębie województwa (51,7%). Podobny cel podróży preferują rodzice dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną (65,4%), natomiast rodzice dzieci niewidomych czy niesłyszących podróżują na terenie całego kraju (ponad 60% ankietowanych). Prawdopodobnie ze względów finansowych zdecydowana większość wyjeżdża z dzieckiem tylko raz w roku. W przypadku rodziców dzieci upośledzonych umysłowo 43,8% deklaruje, iż podróżuje rzadziej niż raz w roku.

Tabela 3. Preferowany środek transportu, cel i częstotliwość podróży w opinii rodziców z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności dziecka

Środek transportu										
Rodzaj niepełnosprawności	samochód		autobus		kolej		samolot		inny	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	26	89,7	0	0,0	3	10,3	0	0,0	0	0,0
Umysłowa	20	64,5	5	16,1	5	16,1	2	6,5	0	0,0
Niewidome	17	63,0	1	3,7	8	29,6	1	3,7	0	0,0
Niesłyszące	5	50,0	2	20,0	2	20,0	1	10,0	0	0,0
Sprzężona	21	80,8	2	7,7	2	7,7	1	3,8	0	0,0
Cel podróży										
Rodzaj niepełnosprawności	do 15 km od miejsca zamieszkania		w obrębie województwa		na terenie całego kraju		wyjazdy zagraniczne		inny	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	4	13,8	15	51,7	8	27,6	2	6,9	0	0,0
Umysłowa	4	12,1	11	33,3	14	42,4	4	12,1	0	0,0
Niewidome	0	0,0	3	11,1	18	66,7	6	22,2	0	0,0
Niesłyszące	0	0,0	3	30,0	6	60,0	1	10,0	0	0,0
Sprzężona	3	11,5	17	65,4	6	23,1	0	0,0	0	0,0
Częstotliwość wyjazdów z dzieckiem niepełnosprawnym w roku										
Rodzaj niepełnosprawności	mniej niż raz		1 raz		2 razy		częściej niż 2 razy		inny	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	8	29,6	14	51,9	3	11,1	2	7,4	0	0,0
Umysłowa	14	43,8	16	50,0	2	6,3	0	0,0	0	0,0
Niewidome	4	14,8	17	63,0	6	22,2	0	0,0	0	0,0
Niesłyszące	1	10,0	7	70,0	2	20,0	0	0,0	0	0,0
Sprzężona	8	30,8	16	61,5	1	3,8	1	3,8	0	0,0

Źródło: badania własne.

Według wyników zamieszczonych w tab. 4 rodzice niezależnie od rodzaju niepełnosprawności swojego dziecka najczęściej decydują się na wyjazdy organizowane na własną rękę. Zorganizowane podróże są popularne wśród rodzin z dzieckiem niewidomym (18,5%), natomiast obozy specjalistyczne wśród dzieci niepełnosprawnych ruchowo (17,9%). Aktywny wypoczynek preferują rodziny dzieci niesłyszących (60,0%) i z upośledzeniem umysłowym (51,4%), natomiast biernie wypoczy-

wa większość rodzin z dzieckiem z dysfunkcją narządu ruchu (71,0%) oraz niepełnosprawnością sprzężoną (65,4%). Popularną formą wypoczynku wśród rodzin dzieci niewidomych jest zwiedzanie (35,7%).

Tabela 4. Preferowany sposób wyjazdu i rodzaj uprawianej turystyki w opinii rodziców z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności dziecka

Organizacja wyjazdów								
Rodzaj niepełnosprawności	indywidualna		zorganizowana		obozы specjalistyczne			
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	23	82,1	0	0,0	5	17,9		
Umysłowa	28	87,5	2	6,3	2	6,3		
Niewidome	20	74,1	5	18,5	2	7,4		
Niesłyszące	8	80,0	1	10,0	1	10,0		
Sprzężona	21	80,8	2	7,7	3	11,5		
Preferowany rodzaj turystyki								
	aktywny wypoczynek		zwiedzanie		bierny wypoczynek		inne	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	2	6,5	7	22,6	22	71,0	0	0,0
Umysłowa	18	51,4	4	11,4	13	37,1	1	2,9
Niewidome	7	25,0	10	35,7	11	39,3	0	0,0
Niesłyszące	6	60,0	1	10,0	3	30,0	0	0,0
Sprzężona	5	19,2	2	7,7	17	65,4	2	7,7

Źródło: badania własne.

Tabela 5. Obiekty noclegowe wybierane podczas wyjazdów przez rodziców z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności dziecka

Obiekty noclegowe	Rodzaj niepełnosprawności									
	ruchowa		umysłowa		niewidome		niesłyszące		sprzężona	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hotele	5	15,2	3	8,3	7	24,1	1	10,0	0	0,0
Motele	0	0,0	1	2,8	0	0,0	1	10,0	0	0,0
Pensjonaty	4	12,1	6	16,7	6	20,7	1	10,0	5	19,2
Domy wczasowe	2	6,1	4	11,1	0	0,0	2	20,0	1	3,9
Prywatne kwatery	22	66,7	20	55,6	15	51,7	3	30,0	17	65,4
Kampanie, pola namiotowe	0	0,0	1	2,8	1	3,4	2	20,0	0	0,0
Inne	0	0,0	1	2,8	0	0,0	0	0,0	3	11,5

Źródło: badania własne.

Dane w tab. 5 wskazują, że rodzice dzieci niepełnosprawnych najczęściej korzystają z ofert kwater prywatnych. W dalszej kolejności popularne są pensjonaty. Rodzice dzieci niesłyszących wybierają pobyty w domach wczasowych i na polach namiotowych (po 20,0% ankietowanych rodziców), natomiast rodzice dzieci niewidomych i niepełnosprawnych ruchowo korzystają z hoteli (odpowiednio 24,1% i 15,2%).

Tabela 6. Opinie rodziców dotyczące przeszkód napotykanych podczas wyjazdów

Rodzaj niepełnosprawności	Przeszkody					
	brak przeszkód		brak przystosowania infrastruktury		brak tolerancji	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	2	6,7	24	80,0	4	13,3
Umysłowa	14	43,8	0	0,0	18	56,3
Niewidome	5	18,5	12	44,4	10	37,0
Niesłyszące	6	60,0	2	20,0	2	20,0
Sprzężona	6	22,2	17	63,0	4	14,8

Źródło: badania własne.

Najwięcej przeszkód związanych z brakiem przystosowania infrastruktury podczas wyjazdów deklarują rodzice dzieci niepełnosprawnych ruchowo (80,0%), z niepełnosprawnością sprzężoną (63,0%) oraz dzieci niewidomych (44,4%). Problemem rodziców z dzieckiem upośledzonym umysłowo jest najczęściej brak tolerancji (56,3%). W przypadku rodziców dzieci niesłyszących 60,0% nie zgłasza zastrzeżeń podczas podróżowania (tab. 6).

Tabela 7. Uczestnictwo dziecka w turnusach rehabilitacyjnych w zależności od rodzaju niepełnosprawności

Rodzaj niepełnosprawności	Uczestnictwo dziecka w turnusach rehabilitacyjnych			
	tak		nie	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ruchowa	25	92,6	2	7,4
Umysłowa	14	45,2	17	54,8
Niewidome	13	48,1	14	51,9
Niesłyszące	2	20,0	8	80,0
Sprzężona	20	76,9	6	23,1

Źródło: badania własne.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularne wśród rodzin z dziećmi z dysfunkcją narządu ruchu (92,6%) oraz z niepełnosprawnością sprzężoną (76,9%). W przypadku dzieci niesłyszących 80,0% nie korzysta z możliwości wyjazdu na takie turnusy (tab. 7).

5. Dyskusja

Na świecie żyje obecnie ok. 650 mln osób niepełnosprawnych, z czego w Polsce ok. 4,5 mln. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w zakresie dostępności do pracy określa ich miejsce w strukturze społecznej, decyduje o sytuacji materialnej, stylu i jakości życia. Spełnianie potrzeb turystyki i rekreacji, zapisanych w *Karcie praw osób niepełnosprawnych*, jest dodatkowym elementem wpływającym na poczucie szczęścia i satysfakcji z życia. Szczególnie dotyczy to dzieci niepełnosprawnych oraz ich rodzin, które obciążone trudami dnia codziennego, chciałyby doświadczać poczucia akceptacji oraz pełnoprawnie funkcjonować w społeczeństwie.

Osoby niepełnosprawne ruchowo powinny być nieustannie rehabilitowane. Rodzice takich dzieci muszą dbać o jak najczęstsze ćwiczenia oddechowe i relaksacyjne, równoważne czy usprawniające, ułatwiające funkcjonowanie w świecie ludzi zdrowych. Pomocne w rehabilitacji mogą być ćwiczenia w wodzie czy hipoterapia, które nierzadko odbywają się poza miejscem zamieszkania, przeważnie w okresie urlopowym⁶.

Prawidłowe słyszenie jest głównym warunkiem opanowania mowy, dlatego w przypadku dzieci niesłyszących lub z wadą narządu słuchu właściwy rozwój jest bardzo utrudniony. Słuch zapewnia orientację i służy osobistemu bezpieczeństwu⁷. Czynniki te utrudniają dobór rodzaju turystyki dla rodzin z dzieckiem z wadą słuchu. Oczywiście jest zapewnienie dziecku z tego rodzajem schorzenia innych niż standardowe pakietów bodźców. W tym przypadku główną rolę będą odgrywały impulsy wzrokowe i dotykowe. Kolejnym czynnikiem, utrudniającym turystykę dzieci z dysfunkcjami słuchu, jest problem skupienia uwagi, pobudzenia ciekawości czy obudzenia zainteresowania. Obozy czy inne formy zorganizowanej turystyki dla dzieci mogą być nieodpowiednie dla dzieci niesłyszących, ponieważ trudniej im nawiązywać jakiegokolwiek kontakty międzyludzkie. Często mają one nawyki egocentryczne, utrudniające funkcjonowanie w grupie⁸.

Turystyka dostosowana do potrzeb osób niewidomych jest dużym wyzwaniem dla jej organizatorów. W przypadku dzieci niewidomych i słabo widzących trzeba mieć na uwadze, iż każda forma aktywności turystycznej powinna być połączona z rehabilitacją, która ułatwi im sprawne życie w społeczeństwie.

⁶ R.L. Casady, D.S. Nichols-Larsen, *The effect of hippotherapy on ten children with cerebral palsy*, „Pediatric Physical Therapy” 2004, vol. 16, no. 3, s. 165-172.

⁷ K. Wereszka, *Wczesna opieka nad dzieckiem z wadą słuchu i jej wpływ na jego dalsze losy*, „Szkoła Specjalna” 2005, t. LXVI, nr 5 (232), s. 323-330.

⁸ J. Kobosko, *Moje dziecko nie słyszy. Materiały dla rodziców dzieci z wadą słuchu*, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedosłyszących „Człowiek Człowiekowi”, Warszawa 1999.

Osoby upośledzone umysłowo, wykazujące często opóźnienie intelektualne, muszą się uczyć podstawowych czynności życiowych, nie potrafią się bawić, często muszą nauczyć się współżycia i nawiązywania współpracy z rówieśnikami, stąd istotna rola turnusów rehabilitacyjnych czy obozów integracyjnych. Upośledzenie umysłowe wymaga od rodziców takich dzieci specjalnego postępowania wychowawczego i właściwej metody rehabilitacji służącej usamodzielnianiu i usprawnianiu⁹.

Istotą podróżowania są: nabywanie nowych doświadczeń, realizowanie własnych marzeń, względy poznawcze i estetyczne. Człowiek podróżował od zawsze, początkowo z wykorzystaniem własnych nóg, teraz dzięki różnorodnym środkom transportu. Niestety mimo upływu wielu lat nie wszystkie alternatywy są dostępne dla osób niepełnosprawnych. Niedostępność czy niedostosowanie infrastruktury komunikacji masowej ogranicza osobom niepełnosprawnym możliwości skorzystania z rehabilitacji czy rekreacji. Potwierdzają to wyniki przeprowadzonego sondażu, w którym samochód był najczęściej deklarowanym środkiem transportu, podobnie jak w badaniach M.A. Devine'a¹⁰.

Nie bez znaczenia jest ponadto wybór celu podróży i jej częstotliwość. Ze względu na trudną sytuację finansową rodzin, spowodowaną najczęściej faktem pozostawania z niepełnosprawnym dzieckiem w domu jednego z rodziców, zdecydowana większość wybiera wyjazdy krajowe. Jak wynika z badań T. Skalskiej¹¹, w Polsce podróżuje ok. 21% osób niepełnosprawnych, natomiast według naszych badań przynajmniej raz w roku wyjeżdża ok. 60% rodzin, dwukrotnie zaś tylko 12,7%. Najczęściej są to wyjazdy w obrębie województwa, podróże za granicę deklaruje ok. 10% ankietowanych. Z kolei M.A. Devine wykazał, że poza terytorium własnego kraju wyjeżdża 28% amerykańskiej populacji osób niepełnosprawnych. Odległości, jakie w celach turystycznych są w stanie pokonać rodziny niepełnosprawnych, są uzależnione od rodzaju dysfunkcji dziecka. M. Milewska wykazała, że na terenie kraju podróżuje 20% osób niepełnosprawnych ruchowo, co stanowi wynik o 8% mniejszy od otrzymanego w tej pracy. Zdecydowanie większa różnica występuje w przypadku osób chorych umysłowo, gdyż według M. Milewskiej podróżują oni najrzadziej¹², czego nie potwierdzono w prezentowanej pracy.

---

⁹ M. Pawelec, *Znaczenie postaw rodzicielskich wobec dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim dla rozwoju kompetencji społecznych i przygotowania do aktywności zawodowej*, [w:] J. Zbikowski, A. Siedlecka, *Wybrane aspekty aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych z obszarów wiejskich*, Wydawnictwo PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2009, s. 145-158.

¹⁰ M.A. Devine, *Being a doer instead of viewer: The role of inclusive leisure contexts in determining social acceptance for people with disabilities*, „Journal of Leisure Research” Illinois 2004, vol. 36, s. 139-140.

¹¹ T. Skalska, *Turystyka osób niepełnosprawnych. Ograniczenia i możliwości rozwoju*, WSHGT, Warszawa 2004.

¹² M. Milewska, *Rola krajoznawstwa i turystyki w życiu osób niepełnosprawnych. Turystyka osób niepełnosprawnych w Polsce i Europie*, PTTK „KRAJ”, Warszawa 2008.

Niepełnosprawnych turystów czeka wiele wyzwań, dlatego tak ważne jest dokładne planowanie podróży. Podczas organizowania wyjazdu osób niepełnosprawnych należy osobiście upewnić się, czy proponowana oferta spełnia kryteria. Ze względu na to, iż informacje turystyczne często są przekłamane, większość badanych indywidualnie organizuje wyjazdy swojej rodziny (ponad 81%). Otrzymane wyniki wskazują, że celem 50% podróży był bierny odpoczynek, natomiast aktywne wczasy deklarowało 29% respondentów. Najbardziej terapeutyczna, z punktu widzenia rehabilitacji, jest forma turystyki aktywnej, która wpływa pozytywnie na zdrowie, rozwija fizycznie, estetycznie i moralnie. Według badań K. Kaganek i H. Stanuch¹³ najbardziej sprzyjający dla osób niepełnosprawnych wzrokowo jest czynnik poznawczy, co potwierdzają wyniki przeprowadzonych badań. Wśród rodzin z dziećmi niewidomymi „zwiedzanie” deklarowało 35,7% badanych.

Ankietowani rodzice najczęściej wybierali kwatery prywatne (54%) jako miejsce pobytu z dzieckiem niepełnosprawnym. W dalszej kolejności deklarowali zatrzymywanie się w pensjonatach i hotelach (odpowiednio 15,8% i 11,5%). Dla rodzin z dziećmi niesłyszącymi atrakcyjne jest przebywanie na polu namiotowym czy kempingu. Jest to związane z niedostosowaniem obiektów noclegowych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Bariery architektoniczne i komunikacyjne oprócz psychicznych należą do najtrudniejszych do pokonania przez osoby z dysfunkcją narządu ruchu. Jedną z możliwości rekreacji, dzięki której w pewnym stopniu ograniczane są przeszkody, stanowią turnusy rehabilitacyjne. W przedstawionych badaniach najczęściej korzystały z tej możliwości rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi ruchowo, najrzadziej dzieci niesłyszących.

Podsumowując, należy wskazać, iż rodzaj niepełnosprawności dziecka determinuje wybór celu, środka podróży oraz częstotliwość wyjazdów. Jednocześnie wiąże się z problemami finansowymi rodzin, dlatego też większość badanych organizuje wyjazdy indywidualnie, mając na uwadze przystosowanie infrastruktury, głównie eliminującej bariery komunikacyjne, na potrzeby osób niepełnosprawnych.

Literatura

- Casady R.L., Nichols-Larsen D.S., *The effect of hippotherapy on ten children with cerebral palsy*, „Pediatric Physical Therapy” 2004, vol. 16, no. 3, s. 165-172.
- Devine M.A., *Being a doer instead of viewer: The role of inclusive leisure contexts in determining social acceptance for people with disabilities*, „Journal of Leisure Research” Illinois 2004, vol. 36, s. 139-140.
- Fatyga M., *Wpływ zmian polityczno-gospodarczych w Polsce na funkcjonowanie rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne*, [w:] M.E. Ruszel (red.), *Rodzina. Wartości. Przemiany*, Fundacja Uniwersytecka w Stalowej Woli, Stalowa Wola–Rzeszów 2010, s. 177-185.
- Kaganek K., Stanuch H., *Modele regresyjne uprawiania turystyki aktywnej przez osoby niepełnosprawne wzrokowo i ruchowo*, „Bio-Algorithms and Med-Systems” 2005, vol. 1, no. 1/2, s. 221-226.

---

¹³ K. Kaganek, H. Stanuch, *Modele regresyjne uprawiania turystyki aktywnej przez osoby niepełnosprawne wzrokowo i ruchowo*, „Bio-Algorithms and Med-Systems” 2005, vol. 1, no. 1/2, s. 221-226.

- Kobosko J., *Moje dziecko nie słyszy. Materiały dla rodziców dzieci z wadą słuchu*, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób niesłyszących i niedosłyszących „Człowiek Człowiekowi”, Warszawa 1999.
- Lechowska A., *Łączył nas wspólny rytm*, „Bardziej Kochani” 2007, nr 2 (42), s. 30-31.
- Mactavish J.B., MacKay K.J., Iwasaki Y., Betteridge D., *Family caregivers of individuals with intellectual disability: Perspectives on life quality and the role of vacations*, „Journal of Leisure Research” 2007, vol. 39, no. 1, s. 127-155.
- Majorczyk M., *Współczesna rodzina jako środowisko wychowawcze (socjalizacyjno-enkulturacyjne)*, M. Pietrzak (red.), Scripta Comeniana Lesnensia nr 8, PWSZ im. J.A. Komeńskiego w Lesznie, Leszno 2010, s. 23-40.
- Milewska M., *Rola krajoznawstwa i turystyki w życiu osób niepełnosprawnych. Turystyka osób niepełnosprawnych w Polsce i Europie*, PTTK „KRAJ”, Warszawa 2008.
- Pawelec M., *Znaczenie postaw rodzicielskich wobec dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim dla rozwoju kompetencji społecznych i przygotowania do aktywności zawodowej*, [w:] J. Żbikowski, A. Siedlecka, *Wybrane aspekty aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych z obszarów wiejskich*, Wydawnictwo PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2009, s. 145-158.
- Preisler M., *Turystyka osób niepełnosprawnych*, [w:] R. Mielcarek (red.), *Rekreacyjne i zdrowotne aspekty turystycznej aktywności człowieka*, Studia Periegetica, Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu nr 6, WWSTZ, Poznań /2011, s. 27-36.
- Rumetshofer H., Wöß W., *Tourism information systems promoting barrier-free tourism for people with disabilities*, „Lecture Notes in Computer Science” 2004, vol. 3118, s. 280-286.
- Skalska T., *Turystyka osób niepełnosprawnych. Ograniczenia i możliwości rozwoju*, WSHGiT, Warszawa 2004.
- Ustawa z dnia 26 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osoby niepełnosprawnej, DzU 1997, nr 123, poz. 776 z późn. zm.
- Wereszka K., *Wczesna opieka nad dzieckiem z wadą słuchu i jej wpływ na jego dalsze losy*, „Szkoła Specjalna” 2005, t. LXVI, nr 5 (232), s. 323-330.

POSSIBILITIES AND CONDITIONS OF TOURISM IN FAMILIES WITH A DISABLED CHILD

Summary: The need of tourism also concerns people with disabilities. The base of presented examinations are possibilities and conditions of tourism by families with disabled children. The research group consists of 122 parents of children of different degrees of disability (82 women and 40 men) living in Słupsk. A diagnostic survey uses a questionnaire, collected information about the purpose, the frequency and conditions of tourist trips. The parents who have been examined declared the individual organization of the travel, most often by car. Families with deaf and mentally disabled children prefer active leisure, while children with motor impairments and complex disability –passive rest. In regard to the lack of infrastructure adaptation and the social intolerance the parents usually prefer rest in private accommodation.

Keywords: children with disabilities, tourism.